

Graven in het Muiderslot (gem. Muiden)

rapport 476

Graven in het Muiderslot, gemeente Muiden

Een Archeologische Begeleiding

P. C. de Boer

Met een bijdrage van: A. T. E. Cruysheer (AWN afdeling Naerdincklant)

Colofon

ADC Rapport 476

Graven in het Muiderslot, gemeente Muiden
Een Archeologische Begeleiding

Auteur: P. C. de Boer
Met een bijdrage van: A. T. E. Cruysheer (AWN afdeling Naerdincklant)
In opdracht van: Rijksgebouwendienst Den Haag
Foto's en tekeningen: ADC-ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort, november 2005
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC-ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie: E. Lohof

ISBN 90-5874-63-21

ADC-ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Vooronderzoek	6
3	Methode	7
4	Resultaten	8
5	Interpretaties en conclusie	12
	Literatuur	15
	Lijst van afbeeldingen	15

Samenvatting

Op 28 september en 3 oktober 2005 heeft ADC ArcheoProjecten in opdracht van de Rijksgebouwendienst een begeleiding uitgevoerd op de binnenplaats van het Muiderslot te Muiden. De aanleiding hiertoe was de aanleg van een verwarmingsleiding en de verwijdering van een stookolietank. Ondanks dat de aannemer zonder kennisgeving aan de opdrachtgever (de Rijksgebouwendienst) of ADC ArcheoProjecten een dagdeel eerder was begonnen en het begeleiden van de graafwerkzaamheden zelf achterwege is gebleven kon ter hoogte van de binnenplaats van het slot toch nog een interessant bodemprofiel worden bestudeerd. Op basis van de hierin waargenomen stratigrafie kan worden verondersteld dat het bewoningsniveau uit de periode van de aanleg van het kasteel wordt afgedekt door een circa één meter dikke slooplaag, die op zijn beurt wordt afgedekt door een mogelijke looplaag. De vondst van een relatief goed dateerbaar fragment steengoed in deze laatst genoemde laag dateert het eind van deze sloopfase in de periode tussen 1360 en 1380. Dit gegeven sluit opmerkelijk goed aan op de historische geschriften waarin sprake is van de herbouw van het kasteel in de jaren tussen circa 1370 en 1386. Op basis van archeologische en historische bronnen wordt hier gesuggereerd dat bakstenen van de gesloopte oudste fase wel eens door de bisschop van Utrecht kunnen zijn hergebruikt in de (ver)bouw van kasteel Vreeland.

Tijdens het onderzoek is waargenomen dat het oudste bewoningsniveau zich op een diepte van circa 2 m beneden het huidige slotplein bevindt en wordt afgedekt door een puinlaag. Het wordt hier dan ook aanbevolen om verdere aantasting van de ondergrond van het slotplein te voorkomen. Mocht dit niet tot de mogelijkheden behoren dan dient voorafgaand aan bodemversturende werkzaamheden archeologisch onderzoek plaats te vinden.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET ONDERZOEKSGBIED

<i>Provincie:</i>	Noord-Holland
<i>Gemeente:</i>	Muiden
<i>Plaats:</i>	Muiden
<i>Toponiem:</i>	Muiderslot
<i>Kadastrale gegevens:</i>	Onbekend
<i>Kaartblad:</i>	25H
<i>Coördinaten:</i>	Centrumcoördinaat: 133.460 / 482.980
<i>Projectverantwoordelijke:</i>	P. C. de Boer
<i>Bevoegd gezag:</i>	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort
<i>Deskundige namens het bevoegd gezag:</i>	G. van Haaff
<i>ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):</i>	13832
<i>ADC-projectcode:</i>	4096800
<i>Complex en ABR codering:</i>	Kasteel (VK)
<i>Periode(n):</i>	Late Middeleeuwen / Nieuwe tijd
<i>Geomorfologische context:</i>	Ontgonnen veenvlakte
<i>NAP hoogte maaiveld:</i>	0,3 m NAP+
<i>Maximale diepte onderzoek:</i>	2,05 m NAP-
<i>Uitvoering van het veldwerk:</i>	28-09-2005 en 03-10-2005
<i>Beheer en plaats documentatie:</i>	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland te Wormerveer, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort

---

PERIODE	TIJD IN JAREN			
Nieuwe tijd	1500	na Chr.	-	heden
Late-Middeleeuwen	1050	na Chr.	-	1500 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450	na Chr.	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12	voor Chr.	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	voor Chr.	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	voor Chr.	-	800 voor Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300	voor Chr.	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	8800	voor Chr.	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd)	300.000	voor Chr.	-	8800 voor Chr.

---

1 Inleiding

In opdracht van de Rijksgebouwendienst heeft ADC ArcheoProjecten op 28 september en 3 oktober 2005 een archeologische begeleiding uitgevoerd ten behoeve van de aanleg van leidingen in het Muiderslot te Muiden (afb. 1). Het onderzoek is uitgevoerd door P. G. Alders (veldtechnicus) en door P. C. de Boer (veldarcheoloog). Senior archeoloog was E. Lohof. Contactpersoon vanuit de Rijksgebouwendienst waren D. J. de Vilder en H. H. Hegeman.

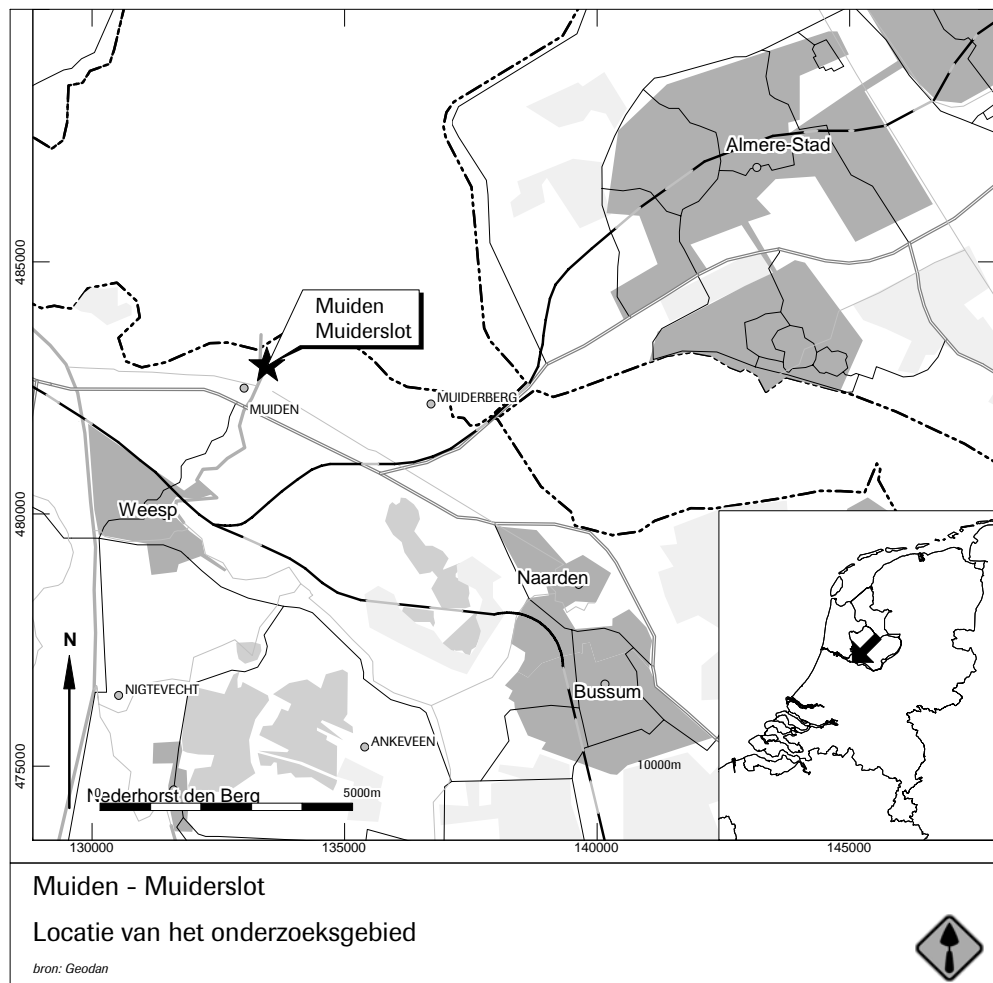
Omdat de in een kasteelomgeving oneigenlijke (oliegestookte) verwarming afgeschreven was en niet meer goed functioneerde werd in het buiten de kasteelomgrachting gelegen kassagebouw een verwarmingsketel gemonteerd. Vandaar werd een leiding aangelegd naar het kasteel. Het leidingtracé liep vanaf het kassagebouw via de (drooggelegde) gracht door de kasteelmuur. Hiertoe werd een gat door de kasteelmuur geboord. De leiding kwam vervolgens op een diepte van circa 2,5 à 3 m onder het maaiveld het slotplein binnen en liep vervolgens diagonaal omhoog. Daarna maakte de sleuf een haakse bocht in de richting van het hoofdgebouw.

De tweede bodemverstorende activiteit betrof het uitgraven en verwijderen van een stookolietank op de binnenplaats. De verwachting was dat zowel de aanleg van de leidingsleuf als het uitgraven van de olietank in reeds verstoorde grond zou plaatsvinden. De begeleiding was er op gericht om te voorkomen dat de graafwerkzaamheden verdere aantasting van het bodemarchief zouden veroorzaken. De werkzaamheden dienden te worden opgeleverd voor het bezoek van Hare Majesteit de koningin. Het slotplein diende op zeer korte termijn bestraat opgeleverd te worden en de drooggelegde slotgracht diende wederom met water te zijn gevuld. Het werk vond dan ook plaats onder een hoge tijdsdruk.

Getracht is om het onderzoek conform het Programma van Eisen (PvE) uit te voeren.¹ Dit hield in dat er alleen op toegezien zou worden dat de uitvoerder niet meer zou verstoren dan er reeds verstoord was. Door de niet juiste afstemming tussen de aannemer, opdrachtgever en het ADC, heeft geen directe eerste begeleiding van de graafwerkzaamheden plaatsgevonden. De aannemer is door spoedig verlopen voorbereiding een dagdeel eerder begonnen en heeft hiervoor geen toestemming gevraagd aan de genoemde partijen. Desondanks kon ter hoogte van de binnenplaats van het slot een interessant bodemprofiel worden bestudeerd en mogen de resultaten als een succes worden beschouwd.

Het vondstmateriaal en de bijbehorende documentatie worden gedeponereerd bij het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland te Wormerveer.

¹ Schutte en Dijkstra, 2005, PvE nummer: 05-072

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart.

2 Vooronderzoek

Het proefonderzoek van Renaud

In 1953 en 1954 stelde J.G.N. Renaud als conservator van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) een onderzoek in naar de bouwgeschiedenis van het Muiderslot.² Het doel hiervan was te komen tot een eventuele datering en fasering van het complex.

De belangrijkste ontdekking die hij bij zijn proefopgraving deed was dat er sprake is van twee bouwfases. Vrijwel de gehele fundering van het complex is opgebouwd uit bakstenen met een gemiddelde afmeting van 29 x 14 x 7,5 cm. Het opgaande werk en een klein deel van de fundering is vervaardigd uit bakstenen met een lengte van ongeveer 23 cm. De oudste fase dateert Renaud op basis van het gebruikte baksteenformaat in de 13^e eeuw. De door hem waargenomen spaarbogenfundering van de buitenmuren vertoont volgens hem grote gelijkheid met de op last van graaf Floris V gebouwde kastelen 'Middelburg' bij Alkmaar en kasteel Radboud te Medemblik. Bij de opgravingen nam hij bovendien een interessante bodemopbouw waar. Hij merkte hier over op:

"Verbazingwekkend is ook de grote diepte waarop nog puin werd aangetroffen. Het bodemprofiel geeft op het binnenplein onder de bestrating het volgende beeld:

Van bestrating tot - 45: zwarte grond

² Renaud, 1954

*Van -45 tot -79: opgebrachte klei
Van -79 tot -213: puin*

Onder deze omstreeks 130 cm dikke laag specie en stukken baksteen bevindt zich een venige klei. Hierin troffen we scherven aan, die tot het aardewerk van de veertiende eeuw behoren.”³

De datering van deze laatst genoemde vondsten kan, gezien de huidige stand van kennis omtrent aardewerkdateringen, wellicht vroeger worden geplaatst. Het vondstmateriaal bevindt zich thans in het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland te Wormerveer. Bij een inventarisatie van dit materiaal ten behoeve van onderzoek naar de vroegste dateringen van steengoed bleek dat de vondsten uit de verschillende lagen niet gescheiden zijn gehouden.⁴ Het is dus niet mogelijk om deze uitspraak aan de hand van het schervenmateriaal te toetsen.

Onderzoek ten behoeve van restauratie

In het archief van de Rijksgebouwendienst zijn tekeningen aanwezig met daarop de gegevens van grondonderzoek en funderingsverbetering uit de jaren 1958 tot 1964. Deze informatie is opgetekend ten behoeve van de restauratie van het kasteel.⁵ Tijdens het gepleegde booronderzoek is onder andere één boring in het zuidoostelijk gelegen kwadrant van het slotplein gezet. In deze boring is een puinlaag waargenomen met een dikte van 2 m. Hieronder bevindt zich een 0,3 m dikke laag “puin met klei” en er wordt geen melding gemaakt van archeologische indicatoren op een dieper niveau.⁶ Deze waarneming sluit goed aan op het door Renaud beschreven profiel.

3 Methode

Een Archeologische Begeleiding kan als volgt omschreven worden: een inventarisatie, karakterisering en documentatie van aan- en afwezigheid van archeologische waarden. Deze worden opgetekend tijdens bodemversturende activiteiten die in aard niet direct archeologisch zijn bedoeld. Van de archeologische waarden wordt een karakterisering gegeven waarbij tenminste de volgende aspecten aan de orde zijn: periodeaanduiding, geologische context, aard (typering) en waarderingsaspecten.

Tijdens het eerste begeleidingsmoment bleek de aannemer de leidingsleuf op de binnenplaats van het slot reeds te hebben gegraven. In dit stadium van de ontgraving was een werkput van circa 3 x 2 x 2,5 m gegraven waarin was te zien dat in de verstoorde bovengrond diverse kabels en leidingen haaks over de lengterichting van de leidingsleuf liepen. Hier kon gedurende korte tijd een profiel worden gedocumenteerd. Deze is ingemeten ten opzichte van de lokale topografie. Het profiel is getekend (schaal 1 : 20) en gefotografeerd. Het vondstmateriaal is gedocumenteerd en verzameld.

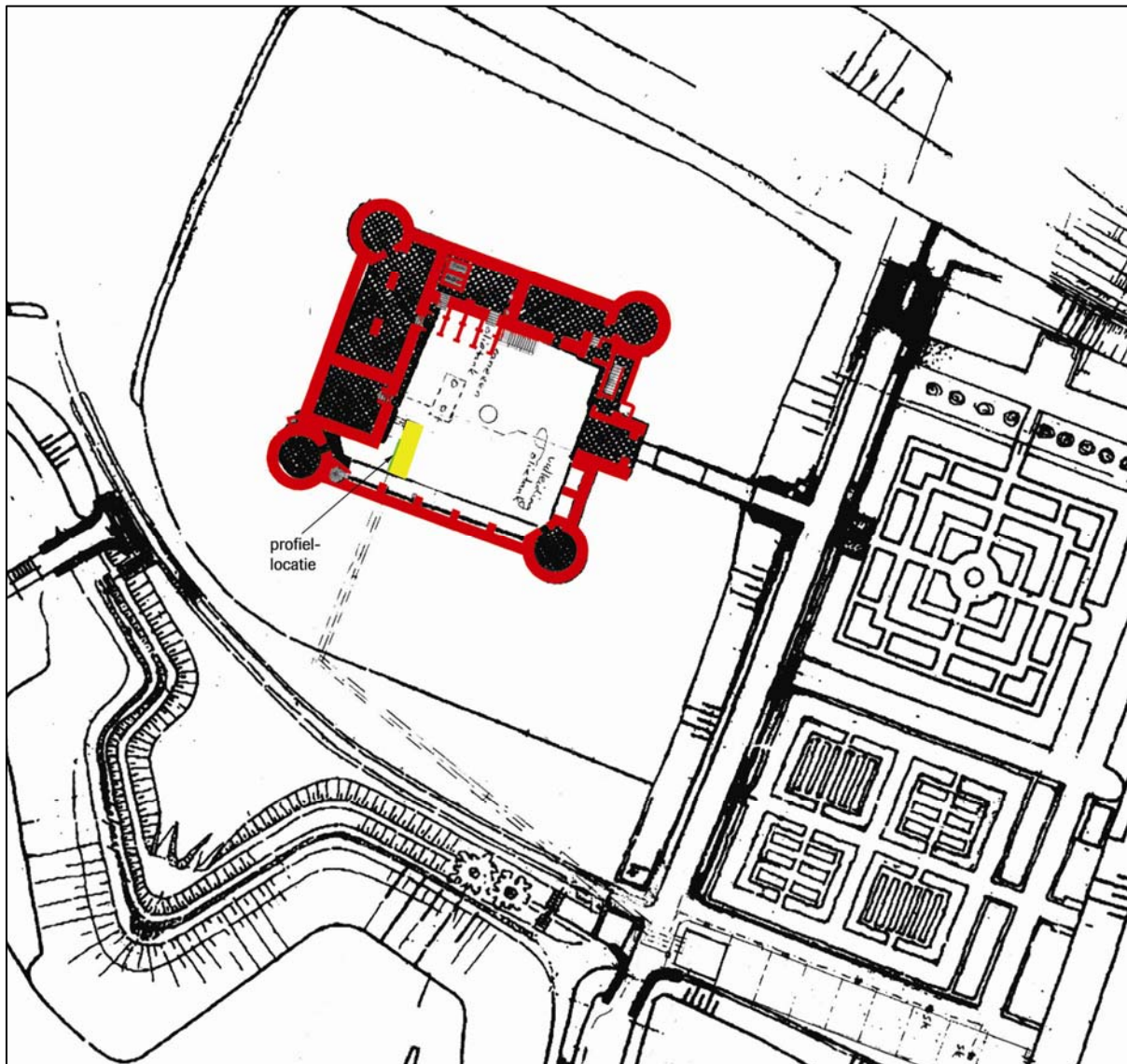
³ Renaud, 1954, 197

⁴ Mondelinge mededeling dhr. G. Alders

⁵ Tekeningen vriendelijk ter beschikking gesteld door dhr. D. de Vilder (Rijksgebouwendienst)

⁶ Tekeningscode AM667

*Afb. 2 Locatie van de leidingsleuf (geel) ter hoogte van het slotplein met daar op aangegeven de locatie van het gedocumenteerde profiel. Het noorden ligt boven.
Overige werkzaamheden*

Ondanks de gemaakte afspraken heeft ook het uitgraven en verwijderen van de olietank niet onder archeologische begeleiding plaats gevonden. De tank is een dag eerder dan gepland uitgegraven en het ontstane gat was reeds opgevuld. Dhr. De Vilder (Rijksgebouwendienst) wist echter te melden dat hierbij inderdaad enkel sprake was geweest van het graven in reeds verstoorte grond.

Om de slotgracht weer vol met water te laten lopen is aan de noordzijde van het complex de inlaat opgezet. Aan de noordzijde van de dijk bleek zich in het talud van dit aardlichaam een vrijwel vergane houten buis te bevinden. Deze is afgezaagd en vervangen door een kunststofbuis. In het talud aan de grachtzijde (circa 3 m ten westen van de noordoosthoek van de gracht) bestond de inlaat uit een betonnen buis.

4 Resultaten

Profiel

In het gedocumenteerde profiel is van boven naar beneden de volgende stratigrafie waargenomen: vanaf het maaiveld (circa 0,20 NAP+) tot een diepte van ongeveer 0,75 m is een recente laag donkergrijs zand zichtbaar met daarin puinbrokken (spoor 1). Hierboven heeft de bestrating gelegen (bovenkant op circa 0,30 NAP+). Onder de recent verstoorte laag bevindt zich in de leidingsleuf (afmeting 3 x 2 x 2,5 m) een betonlaag. Deze betonpakking is in 1959

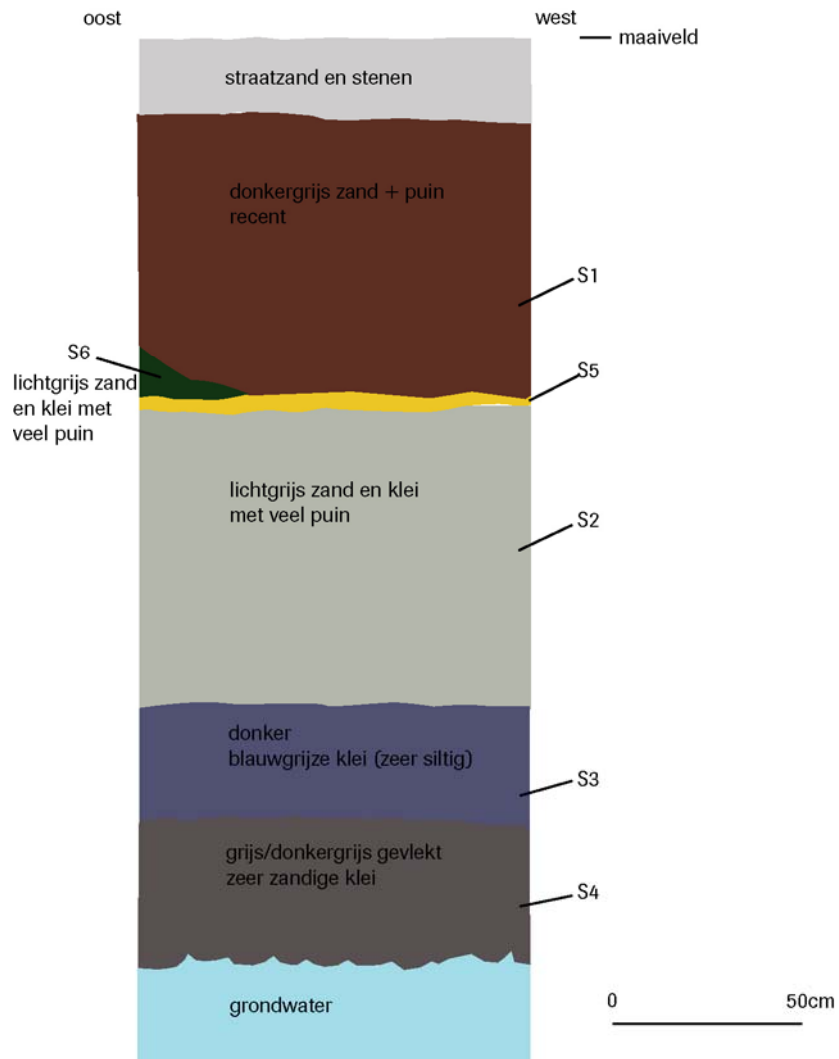

aangelegd toen de gracht rondom het kasteel werd leeggepompt. Omdat hierdoor de tegendruk wegviel begonnen de kasteelmuren naar buiten toe te verzakken. Daarop is aan de buitenzijde een ringbalk van gewapend beton aangebracht en aan de binnenzijde langs de muur is een sleuf gegraven die bij wijze van contragewicht is opgevuld met stampbeton. Alleen ter hoogte van deze betonpakking is een circa 10 cm dik laagje lichtgrijs zand met zeer veel puinresten waargenomen (spoor 6). Wellicht betreft het een vergraven restant van de hierna nog te beschrijven puinlaag spoor 2. Hieronder ligt een circa 5 cm dik compact laagje rood baksteengruis (spoor 5).

Afb. 3 In het profiel zijn, onder de verstoorde bovengrond (spoor 1), het baksteengruislaagje (spoor 5) en de puinlaag (spoor 2) goed zichtbaar (zie ook afbeelding 4).

Hierin is een fragment aardewerk gevonden dat bij de bespreking van het vondstmateriaal aan bod komt (vondstnummer 1). Het baksteengruislaagje dekt een pakket lichtgrijs zand met zeer veel puinresten af (spoor 2). Deze puinlaag loopt door tot op een diepte van circa 1,6 m beneden het maaiveld. Het puin bestaat voornamelijk uit brokken schelpkalkmortel en relatief kleine fragmenten zachtgebakken baksteen. Onder het puin ligt tot ongeveer een diepte van 1,9 m beneden maaiveld een laag donkerblauw/grijze zware klei (zeer siltig) met enkele baksteenpartikels en wat mortel (spoor 3) en tenslotte tot aan het grondwater op circa 2,25 m beneden het maaiveld een laag gevlekt grijs/donkergrijs kleilig zand, c.q. zeer zandige klei met plantenresten (spoor 4). In deze laag zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Het rommelige karakter van de laag kan wellicht verklaard worden doordat het gebied onder invloed van getijdenwerking heeft gestaan. Het gaat hier mogelijk om de natuurlijke ondergrond.

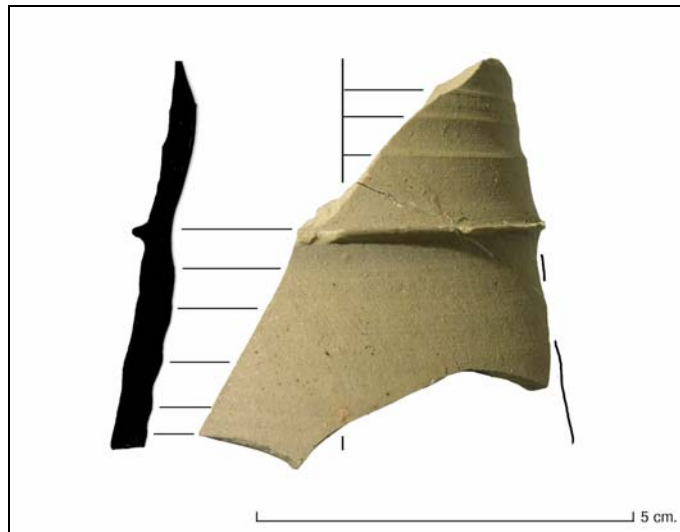

Afb. 4 Profielopname.

Vondsten

In het baksteengruislaagje (spoor 5) is een steengoedscherf gevonden (vondstnummer 1). Het stuk vertoont aan de buitenzijde een scherpe draairibbel op de overgang van de hals naar de buik. Het gaat hier om een fragment van een zogenaamd 'Jacobakannetje' dat afkomstig is uit het Duitse Siegburg. Het betreft een vroeg type dat in de periode 1360 – 1380 kan worden gedateerd.⁷

Afb. 5 Het steengoedfragment

De reeds uitgeworpen grond is tevens op vondsten nagezocht. Hierbij is een tweede steengoedscherf gevonden die aan het eerder genoemde fragment bleek te passen (toegevoegd aan vondstnummer 1). Ook werden twee fragmenten roodbakkerd aardewerk gevonden. Het gaat hier om een wandfragment van een pot met spaarzaam loodglazuur en een fragment van de stam van een olielamp met loodglazuur. Verder zijn ook nog twee fragmenten leisteen verzameld die als dakbedekking zullen hebben gefungeerd (vondstnummer 2). Deze vondsten spreken de datering van het stratigrafisch vastgelegde fragment steengoed niet tegen. Uit de storthoop konden in totaal zeven relatief grote baksteenfragmenten worden bestudeerd. Hiervan zijn twee representatieve fragmenten meegenomen (vondstnummer 2). Van de stenen zijn, voor zover mogelijk, de afmetingen genoteerd. Het gaat hierbij zonder uitzondering om zacht gebakken stenen. Op basis van de afmetingen zijn globaal twee formaten te onderscheiden:

Type I: (onbekend x 13,5 x – cm gemêleerd rood en paars, onbekend x 13,5 x 7 cm gemêleerd rood en paars, onbekend x 13,5 x 7 cm gemêleerd oranje en beige en onbekend x 14,5 x 6,5 cm oranje rood).

Type II: (20,5 x 10,5 x 4,5 cm oranje rood, onbekend x 11,5 x 4 cm oranje/rood, onbekend x onbekend x 5 cm gemêleerd rood en paars).

Bij een lengte–breedte–dikte-verhouding van 3 : 2 : 1 zullen de bakstenen van type I een lengte hebben gehad van tussen de 27-29 cm en de stenen van type II een lengte van tussen de 21-23 cm. Dit sluit goed aan op de door Renaud geconstateerde formaten in het muurwerk.⁸

⁷ Mondelinge mededeling S. Ostkamp

⁸ Renaud, 1954, 193-198

5 Interpretaties en conclusie

Ondanks dat de begeleiding van de werkzaamheden niet geheel vlekkeloos is verlopen kon in één profiel interessante informatie over de ondergrond van het slotplein worden verzameld. Op basis van deze beperkte waarneming lijken echter toch enkele opmerkelijke conclusies getrokken te kunnen worden.

Archeologische interpretatie

Algemeen wordt aangenomen dat het kasteel in de 13e eeuw werd gebouwd op een stabiele klei-zandbodem in de monding van de rivier de Vecht. Het Slot werd om strategische redenen gebouwd op een landtong of nes tussen de oostelijk en westelijk lopende rivierarmen.⁹ De aard van onderste aangetroffen laag in het profiel kan dan ook worden geïnterpreteerd als de natuurlijke ondergrond. Hierop lag een laag klei met brokjes baksteen en mortel. Het betreft hier waarschijnlijk het 13^e eeuwse loop- of bouwniveau.

Met name de samenstelling van het puinpakket (spoor 6 en 2), dat dit onderst niveau afdekt, is interessant. De relatieve oververtegenwoordiging van de brokken metselspecie hierin wijst namelijk op het afbikken van metselwerk ten behoeve van hergebruik van de bakstenen. Het compacte rode baksteengruislaagje kan worden geïnterpreteerd als een loopniveau. Wellicht kan het laagje in verband worden gebracht met de herbouw van het kasteel. De vondst van een opvallend scherp te dateren fragment steengoed in de onderkant van het laagje baksteengruis lijkt goed aan te sluiten bij de historisch bekende herbouw van het kasteel (zie bijdrage A. T. E. Cruysheer). Ook het aantreffen van twee verschillende typen formaten baksteen sluit aan bij de veronderstelde twee hoofdfasen in de bouwgeschiedenis van het Slot. De aangetroffen baksteenfragmenten wijzen op twee verschillende maatvoeringen. Het formaat van type I is vooral gangbaar in de 13^e eeuw en het formaat van type II past goed bij een datering in de 14^e eeuw.

Het resultaat van deze begeleiding vormt een belangrijke aanvulling op het onderzoek van Renaud en wijst er eens te meer op dat de ondergrond van het slotplein waardevolle informatie bevat over de oudste fase van het kasteel en de sloop van het complex na de moord op Floris V.

Historische interpretatie (A. T. E. Cruysheer AWN afdeling Naerdincklant)

De datering van de oudste bouwfase van het Muiderslot is niet precies bekend, maar is waarschijnlijk onder graaf Floris V (1256-1296) tot stand gekomen. De tweede bouwfase van het (huidige) Muiderslot dateert uit de periode tussen circa 1370 en 1386. Lezen we de passage van 'De bouwgeschiedenis van het Muiderslot' van J. Renaud dan staat halverwege pagina 201:¹⁰

'Alle overwegingen eindigen met de slotsom: het kasteel van Graaf Floris moet in 1297 dermate gehavend zijn, dat het omstreeks 1300 tot op de grondslagen verdween. Misschien hebben de Utrechtenaren in die woelige jaren de gelegenheid aangegrepen om de ongetwijfeld huns inziens onrechtmatig gebouwde sterkte te slopen. Met het boven behandelde "borchland mitter hofstad binnen Mudén" moet welhaast het terrein van het Huis te Muiden bedoeld zijn. Op grond van onze historische gegevens is de herbouw eerst omstreeks 1370 te verwachten en geschiedde op aansporing van Hertog Albrecht of werd door hem zelf ter hand genomen.'

Pal na de moord op graaf Floris V wordt het Muiderslot veroverd door de Utrechtse bisschop Willem II Berthout. Renaud stelt dat de Utrechtenaren misschien tot sloop zijn overgegaan, wellicht door een gebruik als steengroeve in de loop van enkele jaren. Van belang is de vraag wat precies met de vele honderdduizenden stenen is gebeurd. De geschreven bronnen geven hier geen uitsluitsel over. Spannend is de suggestie om dit raadsel op te lossen met een ander openstaand raadsel: de forse uitbreiding van het slot Vredelant te Vreeland. Dit kasteel is rond 1252 gesticht door de Utrechtse bisschop Hendrik van Vianden in een bocht van de rivier de Vecht.¹¹ De bouw was een politieke meesterzet van de bisschop, want niet alleen werd zo de handel beschermd die de stad Utrecht via de Vecht vanuit de Zuiderzee tot zich nam, óók maakte de bisschop een *statement* met de precieze locatiekeuze, namelijk pal op de grens van het

⁹ Boers, Molenaar & Van der Stroom, 50

¹⁰ Renaud, 1954, 201.

¹¹ Van Amstel, 1999, 84.

grondgebied van het graafschap Holland en van het Sticht Utrecht. Bovendien was deze locatie een soort drielandpunt, want het land pal tegenover het slot (de Dorssewaardse polder) was in beheer van de beroemde leenherenfamilie Van Amstel, die juist op dat moment zich met kracht ontworstelde aan de invloedsfeer van het Sticht.

Janssen stelt in zijn gedegen studie van het slot Vredelant dat de uitbreiding van woontoren tot een kasteel met een vierkante grondslag waarschijnlijk plaatsvond tijdens de Hollandse pandperiode van 1327-1353.¹² Het is echter goed voorstelbaar dat de Utrechtse bisschop Berthout een politiek slimme zet deed door in te spelen op de roerige periode, tijdens de grote verontwaardiging van de bevolking, direct na de moord op graaf Floris. Hij greep zijn kans door het Muiderslot, waarop de graaf kort gevangen werd gehouden, ten gronde te richten. De bevolking kon daardoor haar woede ergens op richten en de Utrechtse bisschop kwam met zijn publieke daad in een goed daglicht te staan. De veronderstelling is nu dat de bisschop het slot niet alleen aanviel, maar het ook doelbewust liet slopen. De kans dat de opvolger van graaf Floris met het Muiderslot weer spoedig de monding van de Vecht en daarmee de handel op Utrecht kon domineren werd hiermee in de kiem gesmoord.

Maar wat met de stenen te doen? Mogelijk dat deze via de Vecht in een kort tijdsbestek werden afgevoerd naar het slot Vredelant en dat in één moeite door het kasteel flink werd uitgebreid. Dit zou ook verklaren waarom rekeningen over de aankoop van grote hoeveelheden stenen in de Utrechtse registers ontbreken, ze hoefden immers niet te worden gekocht. Dat de grondslag van het onder een grastapijt verdwenen slot Vredelant precies overeenkomt met dat van het Muiderslot is dan wellicht geen toeval. De bouw van een nieuw 'Muiderslot' door de Utrechtse bisschop, waarin de kasteeltoren van Vredelant werd opgenomen, was daarmee een duidelijke boodschap richting het graafschap Holland: de controle over de Vecht en de handel lag weer stevig in handen van het Sticht.

Een kleine archeologische aanwijzing lijkt dit te ondersteunen: een uit de gracht van het slot Vredelant opgebaggerde baksteen komt qua afmetingen overeen met de stenen van de oudste bouwphase van het Muiderslot: 29x14x7 cm.¹³ Renaud doet overigens nog een opmerkelijke melding ten aanzien van de wederopbouw van het Muiderslot:¹⁴ in 1373 levert Heynrick Voet uit Vredelant (het stadje dat bij het gelijknamige kasteel ligt) 20.000 stenen. Hoewel suggestief; wellicht een partij reststenen? Daarbij zullen deze stenen niet afkomstig zijn van de grote uitbreiding eind 13^e eeuw van slot Vredelant, maar op de bouwphase die Janssen ziet als de uitbreiding tijdens de Hollandse pandperiode van 1327-1353. Deze fase betreft echter wellicht de bouw van de voorburch, al dan niet in combinatie met een renovatie van het slot zelf.

Het bovenstaande concluderend, wordt de tijdens de archeologische begeleiding in het profiel aangetroffen laag baksteengruis geïnterpreteerd als zijnde de grens van de slooffase van het oudste Muiderslot (tussen 1256 en 1296) en de herbouwfase van het tweede Muiderslot (tussen circa 1370-1386). Reden voor de betrekkelijk late wederopbouw na de aanval op het kasteel, pal na de moord op graaf Floris V, door de Utrechtse bisschop Willem Berthout is de veronderstelling dat hij het Muiderslot niet alleen heeft aangevallen, maar ook tot aan de fundamenten heeft afgebroken. Mogelijk met medewerking van de woedende bevolking. De afbraak en afvoer van de vele honderdduizenden stenen is een politieke meesterzet geweest. De bisschop ontnam daarmee de toekomstige opvolger van graaf Floris de mogelijkheid via het Muiderslot weer een dominerende, controlerende invloed uit te oefenen op de Utrechtse handel via de Vecht. De Utrechtse machtsinvloed op de Vecht werd hersteld en versterkt door het nog geen halve eeuw oude slot Vredelant te Vreeland flink uit te breiden met de gekaapte stenen van het Muiderslot. De vorm van de tweede bouwphase van slot Vredelant, die daarmee sterke gelijkenis vertoont met het Muiderslot, is daarmee mogelijk geen toeval, maar een politieke daad en een stuk machtsvertoon: het Muiderslot stond nu in de Utrechtse stad Vreeland en daarmee werd het kasteel Vredelant weer in zijn macht hersteld. Het duurde daarna ongeveer 30 jaar voordat, door geldnood van het Sticht, het kasteel Vredelant via verpanding in handen kwam van het graafschap Holland. Een aanleiding om rond 1330 het Muiderslot weer op te bouwen was er daarom niet. Dat werd pas rond 1370 weer actueel.

¹² Janssen, 1993, 60-61; In Janssen (1993) wordt de Hollandse pandperiode in de periode 1327 – 1351 beschreven. Deze periode moet echter tot 1353 zijn (schriftelijke mededeling J. van Doesburg).

¹³ Archief Studiegroep Vreeland, Vroeger en Nu.

¹⁴ Renaud, 1954, 203.

Conclusie

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt eens te meer dat het Muiderslot een monument is van grote nationale waarde. Aangetoond is dat het kasteelcomplex niet alleen op het (bouw-)historische vlak, maar ook op het archeologische vlak een bron van informatie vormt. Aangezien op dit moment alleen de bovengrondse delen van het complex een monumentale status bezitten dient met name ook de aandacht uit te gaan naar de bescherming van de ondergrondse resten.

Verdere aantasting van de ondergrond van het slotplein dient dan ook te worden voorkomen. Mocht dit niet tot de mogelijkheden behoren dan dienen de Rijksgebouwendienst en/of de directie van het Muiderslot dit in voorkomende gevallen tijdig te signaleren zodat, voorafgaand aan bodemverstorende werkzaamheden, archeologisch onderzoek plaats kan vinden.

Literatuur

Amstel, Th. A. A. M., 1999: *De heren van Amstel 1105-1378: hun opkomst in het Nedersticht van Utrecht in de twaalfde en dertiende eeuw en hun vestiging in het hertogdom Brabant na 1296*, Hilversum.

Boers, H., Y. Molenaar & G. van der Stroom, 2004: *Het Muiderslot fameux ende in 't ooghe leggende*, Zwolle.

Buitelaar, I. I. P., 1993: *De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek*, Hilversum.

Janssen, H. L. 1993: Het bisschoppelijk kasteel Vreeland ca. 1258-ca. 1700, In: *Castellogica*, 2.

Janssen, H. L., 1993: Het bisschoppelijk kasteel Vreeland ca. 1258-ca. 1700: II De bouwgeschiedenis, In: *Castellogica*, 3.

Poolman, H., 1981: *1296 Floris V door de edelen vermoord bij de Muider Berg*, Vreeland.

Renaud, J. G. N., 1954: De bouwgeschiedenis van het Muiderslot, In: *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond*, zesde serie, jaargang 7, aflevering 5, 193-212.

Schutte, A en J. Dijkstra, 2005: *Programma van Eisen, Archeologische Begeleiding Muiden, Muiderslot*, PvE-nummer: 05-072.

Lijst van afbeeldingen

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart

Afb. 2 Locatie van de leidingsleuf (geel) ter hoogte van het slotplein met daar op aangegeven de locatie van het gedocumenteerde profiel. Het noorden ligt boven

Afb. 3 In het profiel zijn, onder de verstoorde bovengrond (spoor 1), het baksteengruislaagje (spoor 5) en de puinlaag (spoor 2) goed zichtbaar (zie ook afbeelding 4).

Afb. 4 Profielopname

Afb. 5 Het steengoedfragment